

Špírk, Martin

Vitrína tibetského exilu : případová studie Tibetského muzea v Dharamsale

Museologica Brunensia. 2021, vol. 10, iss. 2, pp. 64-76

ISSN 1805-4722 (print); ISSN 2464-5362 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/MuB2021-2-5>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144835>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STUDIE/ARTICLES

VITRÍNA TIBETSKÉHO EXILU: PŘÍPADOVÁ STUDIE TIBETSKÉHO MUZEA V DHARAMSALE¹

MARTIN ŠPIRK

<https://doi.org/10.5817/MuB2021-2-5>**ABSTRAKT/ABSTRACT:**

Předkládaná případová studie se za pomoci etnografie a diskurzivní analýzy zaobírá Tibetským muzeem v Dharamsale a jeho prostředím. Na základě představení hlavních zobrazovaných motivů a analýzy strategií sebeprezentace a propagandy ukazuje, jakým způsobem využívá tibetská exilová vláda instituci muzea k šíření vlastní propagandy a bojuje tak proti propagandě čínské.

Display Cabinet of Tibetan Exile: A Case Study of the Tibet Museum in Dharamsala

The presented case study uses ethnography and discourse analysis to examine the Tibet Museum in Dharamsala and its environment. By introducing the central depicted motifs and analysing the strategies of self-presentation and propaganda, it shows how the Tibetan Government in Exile utilizes the institution of the museum to disseminate its propaganda to counter the Chinese narratives.

KLÍČOVÁ SLOVA/KEYWORDS:

Tibetské muzeum v Dharamsale – Ústřední tibetská správa (CTA) – genius loci – diskurzivní analýza – propaganda

Tibet Museum in Dharamsala – Central Tibetan Administration (CTA) – genius loci – discourse analysis – propaganda

Úvod

Tibetské muzeum (dále jen TM) se nachází poblíž vesničky Dharamsala na úpatí Himalájí, která je slavná především jako residence 14. dalajlamy Tändzina Gjamccha.² V chrámovém komplexu Cuglakhang zvidavého návštěvníka na první pohled zaujme nejen design budovy muzea, interiér a narativ hlavní výstavy, ale také celkové *genius loci* místa a napojení instituce na Ústřední tibetskou správu (dále jen CTA, z anglického *Central Tibetan Administration*) a postavu dalajlamy. Text, který zde předkládám, je koncipován jako případová studie, v níž se skrze metodu diskurzivní analýzy a analýzu sebeprezenčních a propagandistických strategií snažím čtenáři ukázat, jakým způsobem je návštěvník instituce a jejího okolí veden, jaké myšlenky a „režimy pravdy“ jsou mu skrze audiovizuální, textové a jiné materiály vštěpovány a jak se promítá buddhistická tematika do politické rétoriky instituce. Cílem studie je na základě již provedeného výzkumu a vlastního etnografického/diskurzivního analytického bádání představit výsledky analýz propagandy CTA,

která je skrze instituci TM a její okolí šířena mezi dnes již především západní a ne-tibetské publikum.

Práce nejprve obsahuje stručný popis teoreticko-metodologického rámce a představení terénu. Následuje sekce, která se věnuje okolí muzea a vybraným motivům, další kapitola rozebírá historii, architekturu, design, hlavní expozici, vývoj a dnešní podobu instituce. Závěrečná část studie pak odráží analýzy ohledně cílů, kontextu, publika, médií nebo technik, které jsou v instituci uplatňovány a podílejí se na konstrukci fenoménu, jenž se dá označit jako tibetská exilová propaganda.

Diskurzivní analýza a analýza propagandy ve službách muzeologie/religionistiky

Vzhledem ke zkušenostem z předchozího výzkumu, který byl proveden ve vídeňském buddhistickém chrámu řádu Fo Kuang Šan (*Fó guāng shān*)³, se tato práce částečně drží již prověřené metody. V centru zájmu bádání stojí instituce, jež jsou úzce napojeny na buddhistické komunity a odráží dynamiku diskurzů, související s místním žitým náboženstvím. Může jít tak o chrámy, knihovny, galerie, ale také muzea. Již Michel Foucault si povšiml, že podobné veřejné instituce (vězení, nemocnice a další sociální ústavy)

¹ Tento text vznikl v rámci projektu „Obraz, text a zvuk v mezikulturní a mezináboženské komunikaci“ (MUNI/A/1495/2020), řešeného Ústavem religionistiky FF MU v roce 2021.

² U čínských a tibetských jmen se držím českého přepisu (občas v závorce pro snadnější dohledatelnost uvádím anglický přepis), u čínských při prvním výskytu v závorce uvádím *pinyin*.

³ Viz ŠPIRK, Martin. Mysl a tělo humanistického buddhismu v praxi: případová studie chrámu a komunity Fo Guang Shan ve Vídni. *Religio: revue pro religionistiku*, 2020, roč. 28, č. 2, s. 115–139.

využívají určitý typ disciplinárního dohledu, se kterým je také úzce propojena specifická vizualita, jež je dobře identifikovatelná např. v architektuře budov nebo vnitřním uspořádání interiéru. Tyto designy, které stojí na „expertních“ znalostech tvůrců těchto institucí, dopomáhají uplatňovat jistá mocenská uspořádání: dohlížet, trestat a měnit názory lidí, kteří se v podobných zařízeních ocitnou.⁴

S Foucaultovou teorií dále pracovalo mnoho autorů: jedním z nich je i Tony Bennett, australský sociolog a historik kultury, který transformací či posunutím Foucaultovy myšlenky značně přispěl k využití diskurzivní analýzy v muzeologii. Na první pohled je jasné, že galerie či muzea jsou instituce, které nepracují s donucujícími prostředky ohledně kontroly svých návštěvníků tak silně. Bylo by však mylné se domnívat, že v nich nedochází k žádnému „mocenskému napětí“, ba naopak, jsou to právě muzea, která využívají velmi podobný typ disciplinárního dohledu, jako například školy či vězení. Bennett si všimá, že muzeum funguje jako specifické prostředí, které umožňuje vzít kulturní artefakty a naaranžovat je takovým způsobem, aby vytvořená expozice sloužila často velmi jasně vytyčeným cílům – například snaze měnit a tvarovat myšlenky návštěvníků ohledně společenského jednání, norem (např. morálních, náboženských), či dokonce utvářet jejich politické názory. Skrze muzejní praxi vyprávění a ukazování tak vzniká zvláštní mocenský vztah, tzv. „organizované procházení“, při kterém jsou návštěvníkům předávány kulturní významy a hodnoty formou

⁴ Tyto myšlenky se objevují především v díle *Discipline and Punish* (viz FOUCAULT, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. London: Penguin Books, 1991).

sociálního managementu.⁵ Muzeum se tak pro Bennetta stává místem, které pomáhá vytvářet nové reality a jeho rolí bývá často sestavování a správa určitých kulturních a sociálních světů.⁶ Dle Gillian Rose (která ve své knize *Visual Methodologies* vychází z výše zmíněných prací a pro muzeologické bádání nabízí svoji diskurzivní analýzu II⁷) by muzejní artefakty měly být v ideálním případě klasifikovány a následně předloženy publiku na základě „vědeckého a objektivního“, tudíž expertního vědění, které by mělo vycházet z historických znalostí či antropologických analýz. Prostřednictvím muzejních expozic a výstav jsou velmi často ilustrovány způsoby života konkrétních společenských skupin či etnik, avšak ne na základě objektivních vědeckých principů, ale často zajímavě navrhnutých modelů, které jsou designovány v závislosti na mocenských rozhodnutích kurátorů či muzejního personálu.⁸

Mocenských vztahů uvnitř muzea si všimlo již mnoho autorů a (kritická) diskurzivní analýza jako výzkumný nástroj často dopomáhá odhalit nejen vztah diskurzů a prostorového rozložení konkrétního muzea,⁹

⁵ BENNETT, Tony. *The Birth of the Museum: History, Theory, Politics*. New York: Routledge, 1995, s. 6.

⁶ Pro ucelený a nově redigovaný přehled Bennetovy práce viz BENNETT, Tony. *Museums, Power, Knowledge: Selected Essays*. New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2018.

⁷ G. Rose rozděluje mezi diskurzivní analýzou I, která se více soustředí na diskurz, jež jsou artikulovány skrze široké spektrum textuálních materiálů (jak vizuálních, tak psaných) a diskurzivní analýzou II, jež se specializuje na fenomén institucí a jejich roli v produkci, distribuci a dalších transformacích těchto diskurzů (viz ROSE, Gillian. *Visual Methodologies: An Introduction to Researching with Visual Materials*. Los Angeles: SAGE, 2016, s. 186–252).

⁸ ROSE, Gillian. *Visual Methodologies: An Introduction to Researching with Visual Materials*. Los Angeles: SAGE, 2016, s. 230–233.

⁹ Viz např. SMITH, Samuel A. a Kenneth E. FOOTE. *Museum/space/discourse: analyzing discourse in three dimensions in Denver's History*

ale také analyzovat politiku zobrazování, mocenské struktury uvnitř instituce¹⁰ či rozplétat narativy výstav a hledat způsoby, jak minimalizovat hegemonii a demokratizovat muzejní diskurz.¹¹ Vzhledem ke specifické lokalitě TM a jeho přímému napojení na CTA a postavu dalajlamy se tato práce inspiruje již zmíněným T. Bennetem také v otázce po vztahu muzea a náboženství. U vývoje západních institucí si Bennett všimá, že se „pastýřská moc (nadvláda)“ (*pastoral power*¹²) postupem času podřídila světským formám moci a náboženství začalo fungovat spíše jako „morální doplněk k sekulární praxi sociální nadvlády.“¹³ Dále upozorňuje, že se muzea často stávají místem propagace náboženské tolerance, která svým účelem dobře zapadá do vládních programů a snah o management mezikulturních a mezináboženských rozdílů.¹⁴ TM v Dharamsale spojuje zmíněné fenomény dohromady: propojení tibetské buddhistické tradice a jejích narativů, kterou svým specifickým způsobem ztělesňuje

Colorado Center. *Cultural geographies* [online], 2017, roč. 24, č. 1, s. 131–148 [cit. 2021-09-15]. Dostupné z [www: <https://doi.org/10.1177/1474474016663930>](https://doi.org/10.1177/1474474016663930).

¹⁰ Viz např. MACDONALD, Sharon. *Exhibitions of power and powers of exhibition: An introduction to the politics of display*. In MACDONALD, Sharon (ed.). *The Politics of Display: Museums, Science, Culture*. London: Routledge, 1998, s. 1–21.

¹¹ Viz GREK, Sotiria. *Museums and Critical Discourse Analysis: Disentangling Exhibition Narratives*. In LÊ, Thao a Megan SHORT. (eds.). *Proceedings of the International Conference on Critical Discourse Analysis: Theory into Research*. Launceston: Faculty of Education, University of Tasmania, 2005, s. 219–227.

¹² Termín původně pochází od M. Foucaulta, který v souvislosti s křesťanstvím mluví o pastýřské moci jako o „umění dirigovat, řídit, vést, usměrňovat, brát do rukou a manipulovat lidi, (...) kolektivně i individuálně po celý život a v každém okamžiku jejich existence“, viz FOUCAULT, Michel a Michel SENELLART (eds.). *Security, territory, population: lectures at the College de France, 1977–1978*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2007, s. 165.

¹³ BENNETT, Tony. *Museums, Power, Knowledge: Selected Essays*. New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2018, s. 8.

¹⁴ Tamtéž, s. 94–95.

dalajlama, a politické rétoriky CTA, jež bojuje za svobodný Tibet, je zde více než markantní.

Vedle diskurzivní analýzy, která se zabývá nejen vizuálními materiály, ale i politickou rétorikou, pracuje tato studie také s analýzou propagandy. Teoreticko-metodologický základ pro tento typ výzkumu vychází především z knihy *Propaganda & Persuasion*¹⁵. Autoři knihy vnímají propagandu jako jednu z mnohých forem komunikace, která existuje v historii lidstva již od nepaměti. Definují ji jako „záměrnou a systematickou snahu o formování lidského vnímání, manipulaci s poznatky a usměrňování chování s cílem dosáhnout reakce, která podpoří požadovaný záměr propagandisty“¹⁶. Pro samotnou analýzu nadesignoval G. Jowett a V. O'Donnell desetikrokový plán, ve kterém výzkumník identifikuje ideologii a cíl propagandy, kontext, popíše propagandistu jako takového, strukturu propagandistické organizace, cílové publikum a využívaná média a technologie, které zvyšují efekt propagandy. Následně zkoumá reakce publika na tyto techniky, hledá, zda existuje také kontrapropaganda a na závěr propagandistické strategie zhodnotí. Tato finální evaluace se zaměřuje především na to, zda byly cíle propagandy naplněny, kde ve svých záměrech propaganda selhává, proč atp.¹⁷

Součástí tohoto výzkumu je také etnografické bádání, jež pro diskurzivní analýzu hraje kruciólní roli, především v procesu shromažďování diskurzivního materiálu: publikací muzea, fotografií,

rozhovorů s návštěvníky atp. Jak zúčastněné, tak nezúčastněné pozorování se stává zásadní terénní metodou ve zkoumané instituci a jejím okolí, zvláště pokud stojí v centru bádání problematika uplatňování sebezprezentačních (a propagandistických) strategií v praxi; stejně tak pokud chce výzkumník disponovat detailními kontextuálními znalostmi. Samozřejmě je podstatné si uvědomit, že sběr dat v terénu (podobně jako diskurzivní analýza) je do značné míry subjektivním procesem, v němž postava výzkumníka hraje značnou roli. Na místě je u každé podobné vědecké činnosti transparentnost, systematická sebereflexe badatele a jeho interpretací, stejně tak jako hlídání si výběru „datových třešniček na teoretický dort“. Avšak, i tak je každé bádání v terénu do značné míry osobní a emocionální, a oddělit pozorovatele od pozorovaného je nemožné. Konkrétně, pokud vstupují do muzea, stávám se i jako výzkumník součástí procesu onoho „režirovaného vedení“, divákem, na kterém zanechávají vystavené materiály a prostředí otisk.¹⁸ Na druhou stranu, značným trendem je v dnešní době (nejen) na poli kritické diskurzivní analýzy jistá angažovanost a snahy o hodnocení ze strany výzkumníka vzhledem ke zkoumaným narativům a diskurzivním strategiím. Například pro Sotirii Grek je použití diskurzivní analýzy důležité z důvodu „rozplétání narativů muzea ve snaze je opravit a změnit, s cílem minimalizace hegemonie a dosažení demokratizace muzejního

diskurzu“¹⁹. Martin Reigl zase doporučuje ve svém návrhu pro diskurzivní výzkum politické rétoriky vytvořit kritiku, která by měla odhalovat „problematické strategie“ a držet se přitom etických principů vycházejících z demokratických norem a základních lidských práv.²⁰ V této studii se podobným závěrečným krokům analýz pokusím spíše vyhnout. Domnívám se, že mi z pozice výzkumníka, jež by měl nosit kabát „metodologického agnosticizmu“, nepřísluší hodnotit, „demokratizovat“ či jinak se snažit svými závěry přispívat ke zlepšení komunikace instituce, jež zkoumám.

Co tedy mne jako výzkumníka zajímá a po čem se obecně ptám? Skrze analýzu okolí, architektury, vystavovaných vizuálních materiálů a artefaktů, produkovaných textů, ale i pozorování a etnografické bádání je nutno odkrýt klíčová témata, konkrétní „režimy pravdy“, soudržnost a komplexitu, ale i rozpory v diskurzivních formacích této instituce. K procesu skládání množiny interpretací patří i hledání toho „nevyřčeného“, toho, co není schválně ukazováno, toho, co má zůstat pro návštěvníka neviditelné, skryté. Tato problematika se vyjevuje nejlépe na komparaci narativů zkoumané instituce s institucemi stojícími na druhé straně propagandistické barikády, jak bude dále v textu demonstrováno. Badatelsky významné jsou v muzejním kontextu vzniklé sociální pozice: postava zřizovatele konkrétního muzea či výstavy, kurátora

15 JOWETT, Garth a Victoria O'DONNELL. *Propaganda & persuasion*. Los Angeles: Sage, 2019.

16 Tamtéž, s. 6, 41.

17 Tamtéž, s. 267–283.

18 Pro detailní popis vztahu diskurzivní analýzy, etnografie a s ní související reflexivity viz např. OBERHUBER, Florian a Michał KRZYŻANOWSKI. *Discourse Analysis and Ethnography*. In WODAK, Ruth a Michał KRZYŻANOWSKI (eds.). *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 182–203. Ohledně reflexivity v etnografii viz např. SOUKUP, Martin. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Karolinum, 2014, s. 127–131.

19 GREK, Sotiria. *Museums and Critical Discourse Analysis: Disentangling Exhibition Narratives*. In LÊ, Thao a Megan SHORT. (ed.). *Proceedings of the International Conference on Critical Discourse Analysis: Theory into Research*. Launceston: Faculty of Education, University of Tasmania, 2005, s. 226.

20 REISIGL, Martin. *Analyzing Political Rhetoric*. In WODAK, Ruth a Michał KRZYŻANOWSKI. (eds.). *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 101.

(„vědce“) a diváka. Výsledky takového výzkumu by měly pak být schopny odpovědět (mimo jiné) na otázku po mocenských vztazích uvnitř zkoumané instituce, především na to, jaké myšlenky jsou návštěvníkům muzea vštěpovány, jaké vizuální a textové prostředky jsou k tomu využívány a jak je návštěvník prostorem muzea a jeho okolím veden. Konkrétně u TM je navíc důležité, jakým způsobem se promítá buddhistická tematika do politické rétoriky, vývoje a celkového vyznění muzea a jeho prostředí; stejně tak, jak a čím tato instituce přispívá do celkového obrazu propagandy CTA.

Terén a datové zdroje studie

Terénní výzkum v McLeod Gandži, jenž proběhl v září 2017 a listopadu 2019, trval dohromady necelé dva měsíce. Hlavními datovými zdroji studie jsou vlastní pořizené fotografie z okolí muzea a jeho interiéru, terénní poznámky, které vznikaly zejména během expedice z roku 2019 a velké množství textového a vizuálního materiálu. Mezi posledně zmíněné prameny patří hlavně publikace, které TM vydává (katalogy výstav, vzdělávací publikace, muzejní zpravodaj atp.) a filmy, jež jsou promítány v muzejním kině nebo dostupné na webové stránce instituce. Studie také pracuje ve svých analýzách s narativy dočasných, cestovních a online výstav, které byly zveřejněny na webu TM.

Genius loci

Vzhledem k cíli vykreslit celkový obraz TM je naprosto zásadní se nejprve věnovat okolí, do něhož je instituce zasazena. Muzeum se nachází v samotném srdci vesničky McLeod Gandž, významného turistického a poutního místa (nejen) pro tibetské buddhisty. Toto dříve klidné městečko se stalo především v posledních dvaceti letech centrem zahraničního

ruchu a turismu, kde je k nalezení nespočet hotelů, restaurací, výroben suvenýrů, oblečení, rituálních předmětů a thanegk²¹. Občas je až těžké rozlišit mezi množstvím indických obchodníků ty „reálné uprchlíky“, kteří se prodejem různých předmětů s tibetskou buddhistickou tematikou snaží uživit – a i když se vám to nakonec povede, stejně zjistíte, že nabízené výrobky mají svůj původ paradoxně v čínských továrnách.

Do horní Dharamsaly se v roce 1960 přistěhoval 14. dalajlama, který zde začal budovat exilovou komunitu Tibeťanů. Od roku 1969 vévodí zdejší krajíně chrámový komplex Cuglakhang, jenž sestává z kláštera Namgjal, svatyně Kálačakra²², chrámu Thegchen čhölina a dalajlamovy residence. Celý areál obsahuje ještě knihovnu (převážně s dalajlamovými publikacemi), obchod se suvenýry, restauraci a TM. Kolem hlídaného a ohraničeného prostoru komplexu vede tzv. cirkumambulační stezka, po které poutníci obchází ve směru hodinových ručiček posvátné místo, často i formou navazujících prostrací.²³ Již na této

21 *Thangka* je svinovací obraz různé velikosti, zobrazující rozličná božstva, buddhy, mandaly či jiné výjevy s buddhistickou tematikou, vytvořené dle přesné ikonometrie na plátno, kůži či papír.

22 *Kálačakra* (doslova „kolo času“) je pro tibetský buddhismus velmi zásadní fenomén, propojující filozofický systém a meditační praxi. Učení o „kole času“ (*Kálačakra tantra*) bylo dle tradice předneseno samotným Buddhou a jeho ztělesnění je taktéž *mandala* (kruhové symbolické zobrazení paláce konkrétní mytické bytosti). Mniši z kláštera Namgjal se rozhodli roku 1992 vystavět v komplexu Cuglakhang zvláštní svatyni se zobrazením této mandaly; místnost slouží veřejnosti nejen jako poutní místo, ale také zde probíhají veřejná učení dalajlamy a další náboženské aktivity, včetně vyspávání zmíněné mandaly a zasvěcovacích rituálů.

23 Pro buddhisty obvyklá a svým mnohonásobným opakováním namáhavá praktika je tzv. *prostrace*. Má mnoho podob, obecně ale platí, že se věřící skloní až k zemi, zpravidla před chrámem, oltářem, sochou nebo jiným předmětem uctívání. Touto činností, při které je důležité nejen pohyb správně vykonat, ale taktéž mít soustředěný a správně orientovaný stav mysli, se buddhista vyznává a očisťuje ze špatných skutků a myšlenek. Mezi praktikujícími Tibeťany je tato metoda velmi

cestě kolem areálu se objevují dva zásadní motivy, které je možné spatřit také ve výstavách TM: sebeupalování Tibeťanů na protest proti čínské okupaci a téma únosu 11. pančhenlamy.

Problematika sebeupalování je známá nejen z tibetského kontextu, lidské pochoďně existovaly v moderní době např. i v naší vlastní historii (Jan Palach, Jan Zajíc, Evžen Plocek, Josef Hlavatý). Inspirace těchto mladých lidí, jak dokazují nejnovější výzkumy,²⁴ často vycházela z podobných sebeobětých činů, které na protest proti stávajícím vládnoucím režimům prováděli buddhističtí mniši, především v období války ve Vietnamu. Jistě zde stojí za zmínku, že sebeupalování má v buddhistickém kontextu velmi starou tradici a první záznamy o čínských buddhistických mniších, kteří odevzdali své tělo ohni, se datují do 4. století. Již tehdy měla tato zvláštní praxe význam nejen asketický, ale také politický – často bylo jejím cílem upozornit na specifickou nespravedlnost ve stávající společnosti.²⁵ Na druhou stranu, sebeupalování v Tibetu je relativně novým fenoménem, jenž vzbuzuje mezi Tibeťany, buddhisty, ale i v akademické sféře velmi ambivalentní reakce. Objevovat se začal masivněji mezi lety 2008–2019 (posledním upáleným byl čtyřřadvacetiletý Yonten, 26. 11. 2019²⁶) a dle statistik

populární, také například během poutí, při kterých někteří poutníci celou cestu absolvují navazujícími prostracemi.

24 Viz např. BLAŽEK, Petr. *Živé pochoďně v sovětském bloku: politicky motivované případy sebeupalování v letech 1966–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2019.

25 Problematice sebeupalování a čínského buddhismu se věnuje např. James A. Benn, viz BENN, James A. *Burning for the Buddha: self-immolation in Chinese Buddhism*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2007.

26 Self-immolation Fact Sheet. *International Campaign for Tibet* [online]. Washington, 2021 [cit. 2021-12-05]. Dostupný z [www: <https://savetibet.org/tibetan-self-immolations/>](https://savetibet.org/tibetan-self-immolations/).

od roku 2015 případů lidských pochodní v Tibetu značně ubývá.²⁷

Sebeupalování Tibeťanů se věnovalo mnoho autorů,²⁸ pro tuto práci je však stěžejní, jak s ním zachází ve svých interpretacích TM a jeho okolí. Při okružní cestě kolem komplexu narazí každý návštěvník na památník sebeupálených mnišek, mnichů a laiků. Vedle 120 zarámovaných fotografií (u každé je uvedeno jméno, věk, datum s místem upálení a aktuální stav osoby – zda zemřel v den upálení, či později na jeho následky) je vystavený tibetský a anglický text, který začíná (a končí) modlitbou a pokračuje stručnou historií utlačování tibetského národa od roku 1949. Zmíněn je „přístup střední cesty“ (*Middle Way Approach*), jež dalajlama a CTA uplatňuje ve vztahu k Číně,²⁹ persekuce, které zažívá běžný Tibeťan ve své domovině a vysvětlení motivu sebeupalovaných, kteří ve svém činu „volají po svobodném Tibetu a návratu Jeho Svatosti dalajlamy zpět do Tibetu“, stejně tak jako „vyzývají mezinárodní společenství,

aby se postavilo za pravdu a spravedlnost“. Sebeupálení jsou nazýváni mučedníky a hrdiny, kteří jsou nositeli jak spirituálního, tak sekulárního poselství o útisku ze strany komunistické Číny. Vystavený text vznikl roku 2013 a je pod ním podepsán klášter Nāčhung (Nechung Dorjee Drayangling), který se nachází v Dharamsale hned vedle vládních

budov CTA. Kromě tohoto hromadného památníku stojí v okolí komplexu Cuglakhang také busty dalších živých pochodní, které byly vystaveny nevládní organizací TYC (*Tibetan Youth Congress*, založena r. 1970 dalajlamou) nebo sponzorovány tibetskými rodinami v exilu (viz obr. 1). Popisky monumentů se shodují s výše zmíněným textem:

27 Tyto informace viz např. v publikaci WHALEN-BRIDGE, John. *Tibet on Fire*. New York: Palgrave Macmillan US, 2015.

28 Pro skvělý přehled odborníků a témat souvisejících se sebeupalováním v Tibetu viz např. celé číslo periodika *Revue d'Etudes Tibétaines*: *Tibet is burning - Self-Immolation: Ritual or Political Protest?*. *Revue d'Etudes Tibétaines* [online]. 2012, roč. 25, č. 2 [cit. 2021-09-22]. Dostupné z www.digitalhimalaya.com/collections/journals/ret/index.php?selection=35.

29 *Přístup střední cesty* je politickou agendou 14. dalajlamy a CTA, do které se promítají buddhistické motivy odpuštění a soucitu (i k nepříteli) a hledání kompromisů. Stephen Hartnett tuto strategii popisuje výstižně jako „rozporuplnou rétoriku buddhistické péče“. Tibet by se dle dalajlamova plánu měl stát mírovou zónou, kde by byla zachována základní lidská práva a důraz kladen na ochranu životního prostředí, stejně tak tibetské kultury a životního prostoru. Na oplátku by se Tibet vzdal snahy o nezávislost a vystačil by si s autonomií. Tato rétorika se však nepotkává s porozuměním ani u zástupců ČLR, ani u mnohých Tibeťanů (viz HARTNETT, Stephen. “Tibet is Burning”: Competing Rhetorics of Liberation, Occupation, Resistance, and Paralysis on the Roof of the World. *Quarterly Journal of Speech*, 2013, roč. 99, č. 3, s. 301–304).

Obr. 1: Busty sebeupálených mučedníků z okolí komplexu Cuglakhang (autorská fotografie).

Obr. 2: Tibetský národní památník mučedníků se zpodobněním mnicha v plamenech, komplex chrámu Cuglakhang (autorská fotografie).

sebeupálení jsou vykresleni jako mučedníci bojující za svobodný Tibet. V areálu komplexu motiv sebeupalování návštěvníka také nemine: přímo před budovou muzea se nachází Tibetský národní památník mučedníků, vedle něhož se tyčí socha mnicha v plamenech (viz obr. 2). Jak již bylo naznačeno, tématu sebeupalování se věnují i výstavy TM a jeho webové

stránky: tato problematika bude dále rozvedena v kapitole věnující se muzeu.

Druhým podstatným námětem z okolí TM je volání po spravedlnosti v souvislosti s 11. pančhenlamou. Cestou k muzeu se nachází velký informační panel z roku 2013 (vytvořený Regionálním

sdužením tibetských žen, *Regional Tibetan Women's Association*), jenž informuje návštěvníky o „ukradeném dítěti Tibetu a nejmladším politickém vězni světa“, Gendün Čhökji Nímovi (obr. 3). Text desky v angličtině a hindštině vysvětluje základní data: chlapec se narodil v dubnu roku 1989, 14. května roku 1995 byl rozeznán dalajlamou jako znovuzrozenec 10. pančhenlamy a hned tři dny nato byl on i jeho rodiče vzati do čínské vazby, což také rok nato Čína oficiálně přiznala. Dále jsou zmíněny obavy o jeho zdraví a problémy, které z únosu vyplývají, především v oblasti tradiční výchovy a vzdělání, které by měl každý rozpoznatý *tulku*³⁰ tradičně absolvovat. Jako většina místních informačních panelů i tento končí výzvou k aktivismu a podpoře kampaně za osvobození 11. pančhenlamy.³¹

Na tomto místě je k tématu pančhenlamy nutné dodat ještě další kontext, neboť situace kolem ustavování nových tulkuů, a tedy předních autorit tibetského buddhismu, je s narůstajícím věkem dalajlamy čím dál tím ožehavější. Vztah dalajlamy

³⁰ Instituce tulkuů, jež se objevila v Tibetu ve 12. stol., se obecně zakládá na buddhistické víře v řetězec znovuzrovnání. Tyto bytosti, rozpoznané vtělené emanace buddhů a bódhisattvů, se na základě vlastní vůle opakovaně znovuzrovnávají v lidských tělech a často stojí v čele tibetských klášterů a škol v pozici významných lamů (duchovních mistrů). Vybraní jedinci jsou po rozpoznání uvedeni do klášterního života a podstupují studium buddhistické filozofie a rituální praxe. Již od útlého věku se od nich také očekává účast a často i vedení velkého množství veřejných akcí a vystoupení, jak pro mnišské komunity, tak pro laiky. Mezi dvě nejznámější linie tulkuů v Tibetu patří dalajlamové (emanace bódhisattvy Avalókitéšvary) a pančhenlamové (emanace buddhy Amitábhya).

³¹ Dle posledního vyjádření čínské vlády (19. 5. 2020) se z chlapce stal běžný čínský občan, jenž dokončil univerzitu a nastoupil do práce. On i jeho rodina si údajně nepřejí být nikým rušeni a doufají, že obě zainteresované strany budou jejich přání respektovat (viz China: So-called 'soul boy' designated by 14th Dalai Lama does not want to be disturbed. *CGTN* [online]. Peking, 2020 [cit. 2021-09-30]. Dostupné z [www: <https://news.cgtn.com/news/2020-05-19/China-So-called-soul-boy-does-not-want-to-be-disturbed-QCNfV6GcAE/index.html>](https://news.cgtn.com/news/2020-05-19/China-So-called-soul-boy-does-not-want-to-be-disturbed-QCNfV6GcAE/index.html)).

Obr. 3: Informační deska upozorňující návštěvníky chrámu na problematiku „ukradeného dítěte a nejmladšího politickém vězně světa“, Gendün Chökji Njima (autorská fotografie).

a pančhenlamy totiž vychází z tradice vzájemného potvrzování – dospělý a intronizovaný dalajlama vždy stvrzoval pančhenlamu a naopak. Do této zvykové praxe však zasáhly v devadesátých letech čínské úřady nejen zmíněným únosem, ale také vlastním výběrem 11. pančhenlamy na základě obřadu „losování ze zlaté urny“.³² Od konce roku 1995 tedy existuje „čínský“ 11. pančhenlama Gjalccän Norbu, jenž je dodnes celým tibetským exilem odmítán.³³ Jak píše Martin Slobodník, tímto precedentem vlastní intronizace loajálního tulku si čínská vláda srdce Tibeťanů nezískala a nedá se tedy očekávat, že se jí to povede u 15. dalajlamy. Avšak je dost pravděpodobné, že po smrti 14. dalajlamy Čína opět sáhne po „zlaté urně“ a skrze propagandu a již vlastníci instituci pančhenlamy si svého nového dalajlamu přeci

jen do Lhasy dosadí.³⁴ Dalajlama si tento problém uvědomuje a snaží se v posledních deseti letech o různá řešení. Roku 2011 se oficiálně vzdal světské moci a ohledně svého příštího zrození uvedl již několik různých možností (včetně jedné kontroverzní, že se zrodí jako atraktivní žena). Na svém oficiálním webu píše, že až dosáhne devadesáti let, problém zkonzultuje s dalšími vysokými lamy – především to, zda je instituce dalajlamy vůbec ještě potřeba. Pokud ano, nalezení 15. dalajlamy by mělo proběhnout v souladu s původní tradicí. Dále uvádí: „*Mějte na paměti, že kromě znovuzrození, jenž byl vybrán legitimními metodami, by neměl být uznán žádný kandidát, který byl zvolen pro politické účely (což platí i pro kandidáty z ČLR)*“³⁵.

Kromě výše zmíněných nábožensko-politických motivů se v komplexu Cuglakhang objevují ještě další. Například informační

32 Tradice losování ze zlaté urny se objevila v Tibetě v 18. stol. za dynastie Čching, kdy byl Tibet vazalem císařské Číny. Cílem zavedení této nové tradice bylo ovládnutí procesu jmenování vysoko postavených tulků, kdy se za přítomnosti zástupce čínského dvora (*amban*) a dalších významných lamů losovala jména kandidátů z urny. Touto technikou však nebyli vybráni např. 9., 13. ani 14. dalajlama.

33 SLOBODNÍK, Martin. Kto bude 15. Dalajlamom? Tulkovia v čínskej náboženskej politike. *AUC Philologica/Orientalia Pragensia*, 2013, roč. 19, č. 1, s. 107–120.

34 Tamtéž.

35 DALAI LAMA. Reincarnation. *His Holiness the 14th Dalai Lama* [online]. Dharmasala: The Office of His Holiness the Dalai Lama, 2011 [cit. 2021-09-23]. Dostupné z www.dalailama.com/the-dalai-lama/biography-and-daily-life/reincarnation.

sloup s názvem „*Modlitba za všechny cítící bytosti*“ obsahuje dalajlamův apel na svědomí všech Tibeťanů, aby se zdržovali užívání veškerých produktů, které vznikly a souvisí s ohroženými živočišnými druhy. Též je zde zmíněno, že díky této výzvě 14. dalajlamy Tibeťané jak v domovině, tak v exilu zničili veškeré cennosti, které byly vyrobeny z podobných materiálů. Jak stéla uvádí: „*Tento nesobecký čin tibetského lidu je zásadním milníkem ve snaze o ochranu životního prostředí – je hoden obdivu, vzpomínky a měl by být zdrojem inspirace pro celé lidstvo.*“ Text pochází z roku 2007 a autorem je TEAM (*Tesi Enviromental Awareness Movement*), jenž je sponzorován neziskovou zájmovou skupinou ICT (*International Campaign for Tibet*) v čele s Richardem Gerem. Podobných kamenných či betonových stél se nachází v okolí více. Často upozorňují na čínské prohřešky vůči Tibeťanům, destrukci kultury a životního prostředí a politiku kolonialismu vůči „střeše světa“ související s nukleárními a vojenskými ambicemi Číny.

Muzeum

Po představení hlavních motivů a identity místa, v němž se nachází TM, se další kapitola studie již zaměřuje na budovu a interiér zkoumané instituce, hlavní expozici, vývoj muzea a současnou podobu prostorů TM, včetně motivů vedlejších výstav, které v muzeu proběhly nebo jsou dostupné online. Kromě vlastního pozorování a analýz jsou v této sekci využity tři zásadní texty, které byly o TM již publikovány. Prvním je monografie s názvem „*The Museum on The Roof of the World*“ z roku 2012 od antropoložky Clare Harris, jež se věnuje především „pre-historii“ TM, odkrývá postavy kurátorů a jejich záměry, píše o cílených návštěvnících a řeší proč a jak vznikla stálá

expozice.³⁶ Na C. Harris navazuje článek z roku 2015 s názvem „*Modernizing Traditions on the Roof of the World: Displaying ‘Liberation’ and ‘Occupation’ in Three Tibet Museums*“. Tato studie se nevěnuje pouze TM, ale srovnává tři různé instituce, které prezentují tibetskou kulturu v různých destinacích a diskurzích, z nichž dvě jsou pod kontrolou Číny a jedna je tibetská.³⁷ Třetí text, jenž je od dilliské kunsthistoričky Kavity Singh („*Ghosts of Future Nations, or the Uses of the Holocaust Museum Paradigm in India*“), se zaměřuje na muzea v Indii, která byla při svém vzniku inspirována a ovlivněna památníky holokaustu – mezi tyto instituce patří i dharamsalské muzeum.³⁸

Jak uvádí Clare Harris, za myšlenkou vzniku TM stojí starší členové exilové komunity Tibeťanů, kteří se v devadesátých letech 20. stol. rozhodli, že je potřeba nové instituce vytvořené v duchu moderního západního muzejnictví, jež odpoví západnímu publiku (ale také nové generaci Tibeťanů, kteří již vyrostli v exilu) na otázku, proč se po čtyřiceti letech nachází stále statisíce Tibeťanů v exilu a proč je případná repatriace v nedohlednu. Druhotným záměrem bylo vybudovat platformu, která poslouží myšlence tibetského boje za nezávislost, přispěje ke snaze o mezinárodní uznání nezávislého Tibetu a „*zahájí útok proti čínské moci v otázkách muzejní*

reprezentace“.³⁹ Muzeum bylo původně navrženo bez jakýchkoliv vystavovaných objektů – pouze architektura, obrazy a doprovodné texty měly sloužit jako nositelé využitých narativů (na rozdíl od spektakulárních muzeí tibetské kultury, která spravují Číňané ve Lhasě nebo Čching-chaji (*Qīnghǎi*)). Projekt muzea zadávali lidé z předních příček CTA, architekturu, design a management však vytvořili najatí odborníci z Japonska, Německa či Izraele. Mezinárodní tým se měl držet plánu, že se v TM nebudou objevovat žádné s buddhismem související předměty a vystavovaný prostor zůstane sekulárním. Cíleným publikem měla být především mladší generace tibetských exulantů, indiští turisté a vesměs náhodní návštěvníci z celého světa, kteří cestují do přílehlých himalájských velehor.⁴⁰

Japonský architekt Kazuhiro Nakahara vytvořil exteriér budovy muzea v duchu jednoduchosti, tibetské domáckosti a každodennosti. Objevují se zde motivy typické pro klášterní architekturu, jako jsou bílé zdi a zužující se černé okenní rámy (obr. 4). Muzeum má dvě podlaží, v horní části se v době otevření nacházely jediné „povolené“ náboženské objekty – obětiny ve formě máslových lamp a velký portrét dalajlamy. Jak vyzpozovala C. Harris, toto designové rozhodnutí bylo ale spíše nešťastné, neboť návštěvníci z řad Tibeťanů ignorovali výstavy ve spodních patrech a ihned se rozběhli k dalajlamovu oltáři. Tenze mezi „západní muzeologii“ a tibetskou komunitou se vyjevovala v počátcích muzea i v dalších incidentech, souvisejících především se snahou

ne-tibetského kurátorského týmu zamezit tibetským návštěvníkům modifikovat prostory, především formou vylepování vlastních fotografií či tibetských vlajek.⁴¹

Hlavním lákadlem muzea měla být a dodnes je expozice „Dlouhý pohled směrem k domovu“ (*A long look homeward*), jež dle propagačních materiálů odráží vzpomínky tibetského lidu na hrůzy čínské okupace a národní tragédii, v jejímž důsledku zemřel více než milion Tibeťanů. Jako kurátoři nejsou uvedeni členové mezinárodního týmu, ale jedenáct Tibeťanů – očitých svědků zmíněných událostí z tibetské komunity, kteří v narativech expozice vypráví své osobní příběhy propojené s vybranými vizuálními reprezentacemi.⁴² Idea ohledně podoby a celkového vyznění vznikla při dalajlamově návštěvě *Jad vašem* v Jeruzalémě, slavného památníku obětí a hrdinů holokaustu. Příběh tibetské tragédie měl být odvyprávěn skrze TM v podobném stylu, avšak s konečným vyzněním nadějně budoucnosti. Jak píše Kavita Singh, původní kurátorský model byl rozvržen tímto způsobem: 20 % radostného narativu, 60 % plných bolestí a úzkosti a zbylých 20 % věnováno motivům „lepších zítřků“.⁴³ Samotné názvy sekcí hlavní výstavy prozrazují ústřední motivy, které jsou divákovi v budově prezentovány, a to jak na fotografiích, tak v textech a videích. Ve zkratce se jedná o tato témata: „Tibet před čínskou okupací“, „Invaze“, „Odpor“, „Destrukce“, „Porušování lidských práv“, „Sinizace“, „Útěk“, „Tibet dnes“, „Tibetská komunita v exilu“

41 Tamtéž, s. 172–173.

42 *A long look homeward: Exhibiting Catalog*. Nové Dillí: The Tibet Museum, DIIR, CTA, 2016, s. 9.

43 SINGH, Kavita. *Ghosts of Future Nations, or the Uses of the Holocaust Museum Paradigm in India*. In MACDONALD, Sharon a Helen R. LEAHY (eds.). *The international handbooks of museum studies*. Chichester, West Sussex: Wiley/Blackwell, 2015, s. 51.

36 HARRIS, Clare. *The Museum on the Roof of the World: Art, Politics, and the Representation of Tibet*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 2012.

37 KERÄNEN, Lisa, Patrick Shaou-Whea DODGE a Donovan CONLEY. *Modernizing Traditions on the Roof of the World: Displaying ‘Liberation’ and ‘Occupation’ in Three Tibet Museums*. *Journal of Curatorial Studies*, 2015, roč. 4, č. 1, s. 78–106.

38 SINGH, Kavita. *Ghosts of Future Nations, or the Uses of the Holocaust Museum Paradigm in India*. In MACDONALD, Sharon a Helen R. LEAHY (eds.). *The international handbooks of museum studies*. Chichester, West Sussex: Wiley/Blackwell, 2015, s. 29–60.

39 HARRIS, Clare. *The Museum on the Roof of the World: Art, Politics, and the Representation of Tibet*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 2012, s. 166.

40 Tamtéž, s. 167–168.

Obr. 4: Průčelí Tibetského muzea, které svými motivy odkazuje na typickou tibetskou klášterní architekturu (autorská fotografie).

a „Vize budoucnosti Tibetu“. Jak s odkazem na Stephena Hartnetta poznamenává Lisa Keränen, muzeum ve svých vyprávěních využívá rétoriku tzv. katastrofického svědectví („catastrophic witnessing“): „strategii, která nestojí ani tak na představě nezávislého Tibetu, jako spíše na líčení krutých čínských zločinů takovým způsobem, že

nezávislost Tibetu se pak stává jedinou rozumnou alternativou k pokračujícímu barbarství“.⁴⁴

Během dvaceti let své existence prošlo muzeum několika

⁴⁴ KERÄNEN, Lisa, Patrick Shaou-Whea DODGE a Donovan CONLEY. Modernizing Traditions on the Roof of the World: Displaying ‘Liberation’ and ‘Occupation’ in Three Tibet Museums. *Journal of Curatorial Studies*, 2015, roč. 4, č. 1, s. 97.

přestavbami. Horní patro se přestalo využívat dle původních záměrů a začalo sloužit jako kino a prostor pro dočasné výstavy a další aktivity pořádané CTA. Jak uvádí weby hlavních designérů, v roce 2014 proběhla při příležitosti 15. výročí vzniku muzea kompletní rekonstrukce a re-design hlavní expozice, také bylo přidáno několik nových témat.⁴⁵ Dnes návštěvníka u vchodu vítá již značně poničená plaketa s připomínkou inaugurace TM dalajlamou, jež proběhla 30. dubna 2000. Tato informace je divákovi zprostředkována ve třech jazycích: hindštině, tibetštině a angličtině (čehož se pak TM drží i u svých výstav). Spodní patro je převážně věnováno hlavní expozici, jedna z místností byla vyhrazena přidanému tématu, jež se týká již zmíněné problematiky sebeupalování. Divák je veden úzkou uličkou kolem fotek živých pochodní, na instalovaných televizorech běží explicitní záběry protestů, upálených a násilí, které je pácháno příslušníky čínské policie a armády na tibetských mniších a civilistech. Audiovizuální materiály začalo muzeum využívat hned od otevření. O prvním videu od Tänzín Sónama a Ritu Sarin, zachycujícím tibetské povstání z Lhasy z roku 1989, píše i Clare Harris.⁴⁶ V průběhu existence vytvořilo TM další dokumenty, které promítá v prostorech muzea a sdílí na webových stránkách. Především jde o němý snímek „Rights and Wrongs“, kde se střídají záběry čínského násilí a plačících, smutných či se

⁴⁵ STRÜMPPEL, Marcus. The Tibet Museum. *Designpiraten.com* [online]. 2021 [cit. 2021-09-25]. Dostupné z [www: <https://designpiraten.com/portfolio/tibetmuseum-exhibition-design-illustration/>](https://designpiraten.com/portfolio/tibetmuseum-exhibition-design-illustration/); GRANDJACQUES, Alexandra. Szenografie und Grafikdesign für das Tibet Museum in Dharamsala, Indien. *Alexandragrandjacques.com* [online]. Berlín [cit. 2021-09-25]. Dostupné z [www: <https://alexandragrandjacques.com/de/portfolio/the-tibet-museum-2/>](https://alexandragrandjacques.com/de/portfolio/the-tibet-museum-2/).

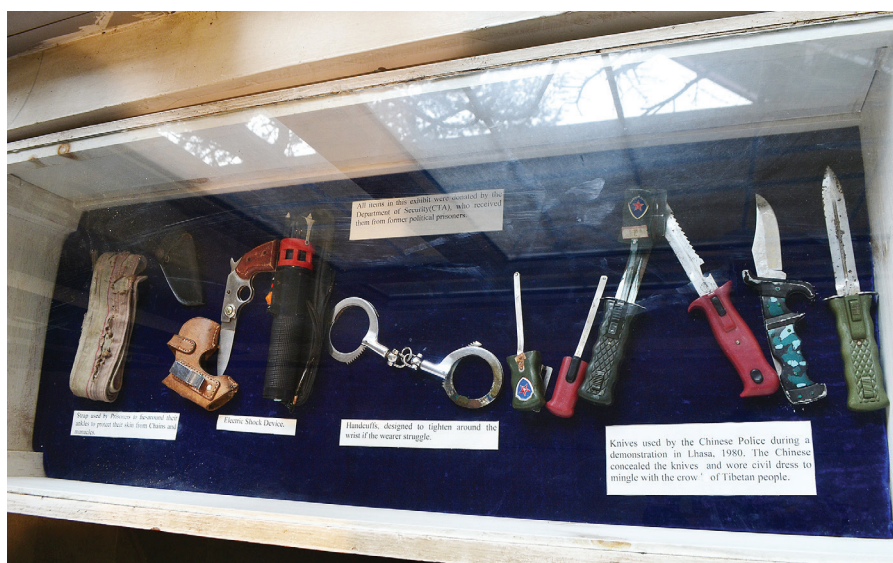
⁴⁶ HARRIS, Clare. *The Museum on the Roof of the World: Art, Politics, and the Representation of Tibet*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 2012, s. 169.

modlících tváří Tibeťanů a „*What's China doing in Tibet?*“. Tento skoro sedmiminutový snímek, společně s třicetiminutovým dokumentem „*The Burning Question: Why are Tibetans turning to self-immolation?*“, odpovídá na otázky spojené s postojem CTA k fenoménu sebeupalování. To je zde definováno jako „*akt zapálení vlastního těla a forma politického protestu, jenž se objevil již ve Vietnamu, Československu a Tunisku.*“⁴⁷

Důvody, stojící za sebeupálením, pramení dle dokumentů a výstavy z politických represí vůči Tibetu, procesu ekonomické marginalizace, snah o kulturní asimilaci a probíhajícího ničení životního prostředí.⁴⁸ Ve všech zmíněných pramenech je jasně řečeno, že se CTA od roku 2012, kdy se objevila masivní vlna sebeupalování, snaží odrazovat všechny Tibeťany od podobných činů. Slovy dřívější ministryně informací a mezinárodních vztahů Dekji Čhōjang (Dicki Chhoyang), CTA však cítí potřebu stát se mluvčím těchto lidí před mezinárodním publikem, aby vysvětlila důvody podobných politických protestů vycházejících z čínské politiky porušování náboženských svobod, vnučování jazyka, ničení životního prostředí a nuceného usídlování nomádských kmenů.⁴⁹

Vystavovaných artefaktů je v muzeu poskrovnu a vypovídají o dvou hlavních motivech. Prvním je utrpení Tibeťanů na ulicích během protestů a v čínských celách: v muzeu je vystavena zakrvácená košile, kterou nosil nejmenovaný politický vězeň a sada útrpných nástrojů, které využívala čínská policie během

Obr. 5: Útrpné nástroje, které využívala čínská policie během potlačování demonstrací ve Lhase roku 1980 (autorská fotografie).

potlačování demonstrací ve Lhase roku 1980 (obr. 5). Ostatní prezentované předměty slouží jako důkazy pro druhý důležitý narativ, jenž se týká historické nezávislosti Tibetu na Číně. Ta je ilustrována skrze exponáty tibetských mincí, pasů, poštovních známek a různých zahraničních tiskovin (např. *The National Geographic Magazine* z roku 1934 nebo *The Time* z roku 1959), které vyobrazují tibetskou národní vlajku nebo vyzdvihují „záračný únik“ dalajlamy do exilu. V druhém patře, kde stojí památník 1,2 milionu Tibeťanů, kteří zemřeli v důsledku čínské okupace, se nachází již zmíněný prostor kina a místo, kde v průběhu posledních patnácti let prezentuje TM různé dočasné výstavy. Ty se zaměřují hlavně na historicko-politická témata (60 let tibetského odporu, tibetská demokracie v exilu, průběh kulturní revoluce, indo – tibetské vztahy či britské koloniální snahy v Tibetu z počátku 20. stol.) a významné osobnosti, především na 14. dalajlamu, jehož osobě a politickému programu je věnováno hned několik výstav. Pro zevrubnou analýzu jednotlivých dočasných, cestovních a online expozic a v muzejním kině promítaných filmů již v této studii

není prostor, avšak využívané narativy a sebeprezentační/propagandistické strategie budou zmíněny v poslední kapitole.

Tibetské muzeum v Dharamsale jako nástroj propagandy CTA

Závěrečná kapitola shrnuje a propojuje výsledky diskurzivní analýzy s analýzou propagandy, jež se objevuje ve zkoumaném prostoru a odpovídá na výzkumné otázky po vztahu politické a buddhistické rétoriky v TM.

Co se týče *ideologie a cílů propagandy*, TM buduje své vizuální a textuální materiály na rétorických strategiích, které výstižně popsal ve své studii již zmíněný S. Harnett.⁵⁰ Téma katastrofického svědectví útrap tibetského lidu v posledních sedmdesáti letech doplňují motivy sebeupálených, únos pančhenlamy a připomínky dalších příkoří, kterých se Číňané ve své politice vůči Tibetu dopouštějí. Druhým podstatným tématem, které proplétá většinu výstav

⁵⁰ HARTNETT, Stephen. “Tibet is Burning”: Competing Rhetorics of Liberation, Occupation, Resistance, and Paralysis on the Roof of the World. *Quarterly Journal of Speech*, 2013, roč. 99, č. 3, s. 283–316.

⁴⁷ *What's China doing in Tibet?* [dokumentární film]. DIIR, CTA, Dharamsala, 2012, 0:42-0:45.

⁴⁸ *A long look homeward: Exhibiting Catalog*. Nové Dillí: The Tibet Museum, DIIR, CTA, 2016, s. 67–71.

⁴⁹ *The Burning Question: Why are Tibetans turning to self-immolation?* [dokumentární film]. DIIR, CTA, Indie, 2012, 25:05-25:54.

a produkovaných materiálů v TM a jeho okolí, je dalajlamova agenda přístupu střední cesty, onoho kompromisního řešení tibetské otázky. Podhoubí veškerých těchto narativů a politických názorů tvoří obraz přírodně i kulturně bohatého Tibetu a jeho lidu: hluboce věřícího mírumilovného národa, jenž se za každou cenu snaží ukončit především nenásilnou cestou čínsko-tibetské nedorozumění, drží se přitom dalajlamových životních závazků, mezi něž patří uplatňování principu soucitu, odpuštění, tolerance a sebekázně, propagace mezináboženské harmonie a zachování buddhistické kultury. Cíle propagandy jsou pak nasnadě: z hlediska integrační propagandy jde o informační kampaň se záměrem vysvětlit novým generacím tibetských exulantů výše zmíněnou problematiku, upevnit vztahy s hostitelskou Indií a jasně vymezit svůj postoj vůči propagandě čínské. Agitační složka propagandy zase cílí převážně na mezinárodní demokratickou společnost ve snaze získat podporu jak jednotlivých států, tak široké veřejnosti.

Organizaci propagandy v TM vede CTA, jež si najímá různé experty ze zahraničí, především kvůli designu a odborné muzeologické práci. Ředitel instituce Taši Phünccog Barling (Tashi Phuntsok Barling), též člen DIIR (Oddělení informací a mezinárodních vztahů CTA), vede osmičlenný tibetský tým, který se stará o management, cestovní výstavy, exponáty, web, archiválie atp.⁵¹ Jak u hlavní výstavy, tak na webu TM se dostávají zahraniční kurátoři a designéři do pozadí – důvodem je dle výzkumu C. Harris obava, že bude TM působit neautenticky a sloužit pouze jako „pískoviště“ pro anglicky

*mluvící odborníky. Dalajlama a jeho nejbližší poradci pak hrají v celém systému roli nejvyššího morálního arbitra muzejního obsahu a designu.⁵² I když dle původních záměrů tvůrců TM mělo být cílovým publikem především tibetské exilové společenství, během vývoje instituce se pozornost stále více obrací na zahraniční návštěvníky a přizpůsobuje se jejich potřebám. Tento proces je patrný i na projektu nového Tibetského muzea, které bylo vybudováno v dolní Dharamsale, kde se kromě budov CTA nachází také LTWA (*Library of Tibetan Works and Archives*), jež slouží jako jakási „tibetská kulturní databanka“ – úložiště umění a artefaktů, foto/ audiovizuální archiv, vzdělávací instituce a knihovna. Pozorovatelná je zde tedy jistá snaha přesměrovat návštěvníky do tohoto nově vytvářeného turistického uzlu/ atrakce.*

*Poselství muzejních narativů je divákovi předkládáno skrze rozličná média a propagandistické techniky. TM pracuje s audiovizuálními materiály, které sdílí na YouTube (a televizním kanálu CTA s názvem *Tibet TV*), oficiálním webu, Facebooku, Twitteru, Pinterestu a Instagramu. Během své existence vydalo TM několik publikací, jež převážně odrážejí hlavní a dočasné výstavy (katalog hlavní expozice *A Long Look Homeward*, historicko-geografický průvodce Tibetem *Tibet at Glance*, knihu o indicko-tibetských vztazích *India and Tibet: Ancient Ties and Current Bonds* atd.) a publikuje zpravodaj, který vyšel naposledy v roce 2019 (zřejmě kvůli situaci s COVID-19). Na základě návrhu Markuse Strümpela, hlavního designéra muzea, vzniklo i zboží a suvenýry v podobě pohlednic, tašek a plakátů kulturní mapy či „časové osy“*

*Tibetu. V prostoru muzea jsou téměř každodenně pořádány série různých přednášek (např. *Tibet Awareness Talk Series*) a promítání filmů, které ve svých narativech korespondují s výstavami TM.⁵³ Jednou ze zásadních technik propagandy šířenou skrze TM je vytváření prostřednictvím výstav, publikací a filmových dokumentů specifickou interpretaci dějin, jež by měla reprezentovat a legitimizovat pozici CTA a sloužit tak často jako protipól narativům ostatním, především tomu čínskému. Ke zvýšení kredibility zdrojů informací jsou využíváni „západní“ akademici, kteří čím dál častěji stojí za připravovanými výstavami, dokumenty, a i již zmíněným nově vznikajícím Tibetským muzeem, jež se plánuje otevřít už několik let.*

*Zde se dostáváme k poslední důležitému tématu, **kontrapropagandě**. Obecně se Čína vůči 14. dalajlamovi vymezuje již od jeho odchodu do exilu a na jakékoliv nové politicko-rétorické strategie CTA reaguje velmi razantně. „Dalajlamovská separatistická klika“ se dle oficiální čínské propagandy snaží pouze rozpoutávat chaos a rozporovat anti-imperialistickou a vlasteneckou politiku, kterou v Tibetu prosazuje Komunistická strana Číny. Tři základní argumenty stojí v čele čínské kontrapropagandy:*

- 1) Tibet byl mírovou cestou osvobozen od „středověké“ buddhistické feudální nadvlády,
- 2) osvobození Tibetu splnilo cíl sjednocení vlasti pod praporem anti-imperialismu a patriotismu,

⁵³ Mezi promítané snímky patří například: *The Sun Behind the Clouds: Tibet's Struggle for Freedom* [dokumentární film]. Režie Tenzing SONAM a Ritu SARIN. Velká Británie, Indie, Rakousko a Francie, 2010; *Umay Lam: Middle Way, The Way Forward* [dokumentární film]. Režie Tenzin KALDEN. Indie, 2018; *The Shadow Circus: The CIA in Tibet* [dokumentární film]. Režie Tenzing SONAM a Ritu SARIN. Indie, 1998 nebo *Tibet's Stolen Child* [dokumentární film]. Režie Robin GARTHWAIT. USA, 2001.

⁵¹ About the Tibet Museum. *The Tibet Museum* [online]. [cit. 2021-09-27]. Dostupné z [www: <https://tibetmuseum.org/about-us/>](https://tibetmuseum.org/about-us/).

⁵² HARRIS, Clare. *The Museum on the Roof of the World: Art, Politics, and the Representation of Tibet*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 2012, s. 170.

3) s osvobozením přišla do Tibetu prosperita a modernizace v duchu socialismu.⁵⁴ V muzejních institucích, které spravuje Čína, se proti výše probíraným narativům TM (katastrofické svědectví atd.) staví neo-orientalistické modalities zobrazování, jež Käranen (et al.) popisuje jako „triumfální modernizaci“ a „spektakulární sakralizaci“. Dále píše: „Zatímco se Tibetské muzeum v Indii dovolává politické autonomie, čínská muzea domestikují Tibet tím, že oslavují jeho modernizaci skrze politiku čínské vlády“⁵⁵.

Závěr

Jak vyplývá z předložených dat této případové studie, TM (a jeho okolí) pracuje s promyšlenými sebezprezentačními strategiemi, skrze něž se snaží tvarovat návštěvníka k potřebě svých propagandistických cílů. Zatímco z již provedených výzkumů je patrné, že se ne úplně podařilo skrze instituci dostatečně oslovit exilovou komunitu Tibeťanů, na „západního“ návštěvníka působí muzeum dosti přesvědčivě a ve svém vývoji se na něj více a více soustředí.⁵⁶ To také dokazuje vybudování nového Tibetského muzea, jež bylo postaveno přímo v „centru“ CTA mezi dalšími vládními budovami

54 HARTNETT, Stephen. “Tibet is Burning”: Competing Rhetorics of Liberation, Occupation, Resistance, and Paralysis on the Roof of the World. *Quarterly Journal of Speech*, 2013, roč. 99, č. 3, s. 288–295.

55 KERÄNEN, Lisa, Patrick Shaou-Whea DODGE a Donovan CONLEY. Modernizing Traditions on the Roof of the World: Displaying ‘Liberation’ and ‘Occupation’ in Three Tibet Museums. *Journal of Curatorial Studies*, 2015, roč. 4, č. 1, s. 101.

56 Zde je nutno podotknout, že ve svých politických názorech není tibetská komunita jednotná. Od doby čínského vpádu do Tibetu vyrostly již tři generace. Tito lidé bojovali proti armádě ČLR v podobě partyzánské války, jež podporovala CIA, často stáli a stojí za názory dalajlamy a postojem střední cesty, nebo volili zmíněnou formu protestu sebeupálením a účastnili se polemiky o násilnějších řešeních tibetského boje na cestě za nezávislostí. Pro ilustraci tohoto problému viz snímek *Rituals of Resistance* [dokumentární film]. Režie Tenzin PHUNTSOG a Joy DIETRICH. USA, 2018.

a ministerstvy. Na rozdíl od původního muzea se tentokrát CTA hrdě hlásí k zahraničním kurátorům a designérům a vůdčí osobností celého projektu je Emma Martin, lektorka muzeologie na Manchesterské univerzitě a vedoucí kurátorka etnologie Národního muzea v Liverpoolu. Jak sama o muzeu říká, návštěva nové instituce by měla být pro příchozí nejen silně emotivním zážitkem, ale také účastí na nepřetržité kampani muzea, jež snad každého diváka přiměje k tomu, aby se více zamyslel a zapojil do boje za lidská práva či ochranu životního prostředí.⁵⁷ Předpokládáný budoucí výzkum v této oblasti bádání, především ohledně zmíněné nové instituce, jistě dopomůže k objasnění otázky po dalším vývoji využívaných diskurzů a nových propagandistických strategií, které hodlá CTA v muzejních institucích uplatňovat.

PRAMENY A LITERATURA:

A long look homeward: Exhibiting Catalog.

Nové Dillí: The Tibet Museum, DIIR, 2016. ISBN 978-93-80091-67-9.

About the Tibet Museum. *The Tibet*

Museum [online]. [cit. 2021-09-27].

Dostupné z [www: <https://tibetmuseum.org/about-us/>](https://tibetmuseum.org/about-us/).

BENN, James A. *Burning for the Buddha: self-immolation in Chinese Buddhism.*

Honolulu: University of Hawai'i Press, 2007. ISBN 978-0-8248-6789-8.

BENNETT, Tony. *Museums, Power, Knowledge: Selected Essays.* New York: Routledge, 2018. ISBN 978-1-138-67588-9.

BENNETT, Tony. *The Birth of the Museum:*

History, Theory, Politics. New York: Routledge, 1995. ISBN 0-415-05388-9.

BLAŽEK, Petr. *Živé pochodně v sovětském bloku: politicky motivované případy sebeupálení v letech 1966–1989.* Praha:

Ústav pro studium totalitních režimů, 2019. ISBN 978-80-88292-58-6.

57 *The New Tibet Museum Crowdfunding video* [propagační video]. Režie Jigme Wangchen. Indie, 2018, 2:07-2:40.

DALAI LAMA. Reincarnation. *His*

Holiness the 14th Dalai Lama [online].

Dharamsala: The Office of His Holiness the Dalai Lama, 2011 [cit. 2021-09-23].

Dostupné z [www: <https://www.dalailama.com/the-dalai-lama/biography-and-daily-life/reincarnation>](https://www.dalailama.com/the-dalai-lama/biography-and-daily-life/reincarnation).

FOUCAULT, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison.* London: Penguin Books, 1991. ISBN 978-0-1401-3722-4.

FOUCAULT, Michel a Michel SENELLART (eds.). *Security, territory, population: lectures at the College de France, 1977–1978.* Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2007. ISBN 978-0-3122-0360-3.

GRANDJACQUES, Alexandra.

Szenografie und Grafikdesign für das Tibet Museum in Dharamsala, Indien. *Alexandragrandjacques.*

com [online], Berlín [cit. 2021-09-25].

Dostupné z [www: <https://alexandragrandjacques.com/de/portfolio/the-tibet-museum-2/>](https://alexandragrandjacques.com/de/portfolio/the-tibet-museum-2/).

GREK, Sotiria. Museums and Critical Discourse Analysis: Disentangling Exhibition Narratives. In LÊ, Thao a Megan SHORT (eds.). *Proceedings of the International Conference on Critical Discourse Analysis: Theory into Research.* Launceston: Faculty of Education, University of Tasmania, 2005, s. 219–227. ISBN 186295296 5.

HARRIS, Clare E. *The Museum on the Roof of the World: Art, Politics, and the Representation of Tibet.* Chicago, London: The University of Chicago Press, 2012. ISBN 978-0-2263-1747-2.

HARTNETT, Stephen. “Tibet is Burning”: Competing Rhetorics of Liberation, Occupation, Resistance, and Paralysis on the Roof of the World. *Quarterly Journal of Speech*, 2013, roč. 99, č. 3, s. 283–316. ISSN 0033-5630. <https://doi.org/10.1080/00335630.2013.806819>

China: So-called ‘soul boy’ designated by 14th Dalai Lama does not want to be disturbed. *CGTN* [online]. Peking, 2020 [cit. 2021-09-30]. Dostupné z [www: <https://news.cgtn.com/news/2020-05-19/China-So-called-soul-boy-does-not-want-to-be-disturbed-QCNfV6GcAE/index.html>](https://news.cgtn.com/news/2020-05-19/China-So-called-soul-boy-does-not-want-to-be-disturbed-QCNfV6GcAE/index.html).

JOWETT, Garth S. a Victoria O'DONNELL. *Propaganda & Persuasion.*

- Los Angeles: Sage, 2019.
ISBN 978-1-5063-7134-4.
- KERÄNEN, Lisa, Patrick Shaou-Whea DODGE a Donovan CONLEY. Modernizing Traditions on the Roof of the World: Displaying 'Liberation' and 'Occupation' in Three Tibet Museums. *Journal of Curatorial Studies*, 2015, roč. 4, č. 1, s. 78–106. ISSN 20455836. https://doi.org/10.1386/jcs.4.1.78_1
- MACDONALD, Sharon. Exhibitions of power and powers of exhibition: An introduction to the politics of display. In MACDONALD, Sharon (ed.). *The Politics of Display: Museums, Science, Culture*. London: Routledge, 1998. ISBN 978-0-4151-5326-3.
- OBERHUBER, Florian a Michal KRZYŻANOWSKI. Discourse Analysis and Ethnography. In WODAK, Ruth a Michał KRZYŻANOWSKI (eds.). *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 182–203. ISBN 978-0-230-01987-4. https://doi.org/10.1007/978-1-137-04798-4_9
- REISIGL, Martin. Analyzing Political Rhetoric. In WODAK, Ruth a Michał KRZYŻANOWSKI (eds.). *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. New York: Palgrave Macmillan, 2008, s. 96–120. ISBN 978-0-230-01987-4.
- Rituals of Resistance* [dokumentární film]. Režie Tenzin PHUNTSOG a Joy DIETRICH. USA, 2018.
- ROSE, Gillian. *Visual Methodologies: An Introduction to Researching with Visual Materials*. Los Angeles: SAGE, 2016. ISBN 978-1-4739-4890-7.
- Self-immolation Fact Sheet. *International Campaign for Tibet* [online]. Washington, 2021 [cit. 2021-12-05]. Dostupný z www: <<https://savetibet.org/tibetan-self-immolations/>>.
- SINGH, Kavita. Ghosts of Future Nations, or the Uses of the Holocaust Museum Paradigm in India. In MACDONALD, Sharon a Helen R. LEAHY (eds.). *The International Handbooks of Museum Studies*. Chichester, West Sussex: Wiley/Blackwell, 2015, s. 29–60. ISBN 9781118829059. <https://doi.org/10.1002/9781118829059.wbihms402>
- SLOBODNÍK, Martin. Kto bude 15. Dalajlamom? Tulkovia v čínskej náboženskej politike. *AUC Philologica/Orientalia Pragensia*, 2013, roč. 19, č. 1, s. 107–120. ISSN 0567-8269.
- SMITH, Samuel A. a Kenneth E. FOOTE. Museum/space/discourse: analyzing discourse in three dimensions in Denver's History Colorado Center. *Cultural geographies* [online], 2017, roč. 24, č. 1, s. 131–148 [cit. 2021-09-15]. Dostupné z www: <https://doi.org/10.1177/1474474016663930>.
- STRÜMPPEL, Marcus. The Tibet Museum. *Designpiraten.com* [online]. 2021 [cit. 2021-09-25]. Dostupné z www: <<https://designpiraten.com/portfolio/tibetmuseum-exhibition-design-illustration/>>.
- SOUKUP, Martin. *Terénny výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2567-6.
- ŠPIRK, Martin. Mysl a tělo humanistického buddhismu v praxi: případová studie chrámu a komunity Fo Guang Shan ve Vídni. *Religio: revue pro religionistiku*, 2020, roč. 28, č. 2, s. 115–139. ISSN 1210-3640. <https://doi.org/10.5817/Rel2020-2-1>
- The Burning Question: Why are Tibetans turning to self-immolation?* [dokumentární film]. DIIR, CTA. Indie, 2012.
- The Shadow Circus: The CIA in Tibet* [dokumentární film]. Režie Tenzing SONAM a Ritu SARIN. Indie, 1998.
- The Sun Behind the Clouds: Tibet's Struggle for Freedom* [dokumentární film]. Režie Tenzing SONAM a Ritu SARIN. Velká Británie, Indie, Rakousko a Francie, 2010.
- Tibet is burning - Self-Immolation: Ritual or Political Protest? *Revue d'Etudes Tibétaines* [online], 2012, roč. 25, č. 2 [cit. 2021-09-22]. Dostupné z www: <<http://www.digitalhimalaya.com/collections/journals/ret/index.php?selection=35>>.
- Tibet's Stolen Child* [dokumentární film]. Režie Robin GARTHWAIT. USA, 2001.
- Umay Lam: Middle Way, The Way Forward* [dokumentární film]. Režie Tenzin KALDEN. Indie, 2018.
- WHALEN-BRIDGE, John. *Tibet on Fire*. New York: Palgrave Macmillan US, 2015. ISBN 978-1-349-57903-7.
- What's China doing in Tibet?* [dokumentární film]. DIIR, CTA. Indie, 2012.

MARTIN ŠPIRK

Ústav religionistiky, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

martin.spirk@mail.muni.cz

Martin Špírk je studentem doktorského studijního programu na Ústavu religionistiky (FF, MUNI) pod vedením doc. PhDr. Luboše Bělky, CSc. V současné době se ve svém výzkumu zaměřuje na diskurzivní analýzu institucí, které jsou v přímém vztahu s konkrétními buddhistickými tradicemi. Dále se věnuje problematice buddhismu a násilí a pořádá Religionistický filmový klub.

Martin Špírk is doctoral student in the Department for the Study of Religions (Faculty of Arts, Masaryk University), supervised by Ass. Prof. PhDr. Luboš Bělka, CSc. His current research interest is focused on the discourse analysis of institutions, which are directly related to particular Buddhist traditions. He is also dealing with the issues of Buddhism and violence and organises the Religious Studies Film Club.

